

*Усенова А.***УЧУРДАГЫ КЫРГЫЗСТАНДЫН МАМЛЕКЕТТИК
ЖАШТАР САЯСАТЫНЫН МИЛДЕТТЕРИ***Усенова А.***ЗАДАЧИ СОВРЕМЕННОЙ ГОСУДАРСТВЕННОЙ
МОЛОДЕЖНОЙ ПОЛИТИКИ КЫРГЫЗСТАНА***A. Usenova***TASKS OF THE MODERN STATE YOUTH POLICY
OF KYRGYZSTAN**

УДК: 94.373.2

Бул макалада автор тарабынан кыргызстандык коомдогу жаштардын абалы талдоого алынды. Эгемендүүлүккө ээ болгон мезгилден баштап, алгачкы он жылдактарда Кыргызстанда мамлекеттик денгээлде жаштар саясатынын жоктугу жана жаштар маселелерине өзгөчө көңүл бурулбай жаткандыгы каралды. Ошондой эле жаштар саясатынын субъекттеринин түрлөрү аныкталып, ар бир субъекттеринин жаштар саясатын толук кандуу иш жүзүнө ашырууга салым кошуу зарылдыгы көрсөтүлдү. Жаштар түшүнүгү талдоого алуу менен бирге, Кыргызстандагы жаштардын социалдык-экономикалык абалы белгиленди. Мамлекеттин жаштар саясатынын негиздеринин калыптанышына коомдогу алгачкы жаштар уюмдары болгондугу айтылды. Жаштар саясатына бирдиктүү тиешеси бар мыйзамдык актыларга токтолуу менен бирге, автор мамлекеттик жаштар саясатынын максаттарына токтолгон. Автордун пикири боюнча, ал мыйзамдар жалпысынан жаштар өлкөнүн туруктуу жанычылы өнүгүшүн, аймактык бүтүмдүгүн жана кыргызстандык коомдогу ар бир элдин маданий иденттүүлүгүн камсыз кылуучу активдүү жарандык позицияны жана баалуулук багыттарын калыптандырууга багытталгандыгын тастыктаган. Ошондой эле, жаштардын социалдык-экономикалык көйгөлөрүн чечүүдө, мамлекеттик жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары менен өз ара мамилелерин айкалышуусу зарылдыгы баса белгиленген. Ал эми, мамлекеттик жаштар программалардын кабыл алышыны алардын көптөгөн маселелерин чечүүгө өбөлгө болору чагылдырган.

Негизги сөздөр: мамлекет, саясат, бийлик, коом, жаштар, саясат, мыйзам, социалдык, экономикалык, уюм,

В данной статье автор анализирует положение молодежи в кыргызстанском обществе. Рассмотрено, что, в первые десятилетия после обретения независимости в Кыргызстане отсутствовала молодежная политика на государственном уровне и не уделялось должного внимания вопросам молодежи. Также были определены типы субъектов молодежной политики и подчеркнута необходимость вклада каждого субъекта в полное осуществление молодежной политики. Наряду с анализом понятия молодежи было отмечено социально-экономическое положение

молодежи Кыргызстана. Было отмечено, что сформированные в обществе первые молодежные организации, легли в основу государственной молодежной политики. Автор уделяя особое внимание законодательству, имеющему отношение к молодежной политике анализирует цели государственной молодежной политики. По мнению автора, эти законы были направлены, на формирование активной гражданской позиции и ценностей, обеспечивающие устойчивое инновационное развитие страны, территориальную целостность и культурную самобытность каждого народа в кыргызстанского общества. А также, отмечена, что для решения социально-экономических проблем молодежи необходимо развитие взаимоотношений с органами государственной власти и местного самоуправления. В свою очередь, принятие государственных молодежных программ станет основой решения их многих проблемы.

Ключевые слова: государство, политика, правительство, общество, молодежь, политика, закон, социальная, экономическая, организация.

In this article, the author analyzes the position of youth in Kyrgyz society. It is considered that, in the first decades after gaining independence, Kyrgyzstan lacked a youth policy at the state level and did not pay due attention to youth issues. The types of subjects of youth policy were also identified and the need for the contribution of each subject to the full implementation of youth policy was stressed. Along with the analysis of the concept of youth, the socio-economic situation of youth in Kyrgyzstan was noted. It was noted that the first youth organizations formed in society formed the basis of the state youth policy. The author, paying particular attention to the legislation related to youth policy, analyzes the goals of the state youth policy. According to the author, these laws were aimed at the formation of an active civic position and values that ensure sustainable innovative development of the country, territorial integrity and cultural identity of each people in the Kyrgyz society. And also, it was noted that in order to solve the socio-economic problems of youth, it is necessary to develop relationships with state authorities and local self-government. In turn, the adoption of state youth programs will become the basis for solving many of their problems.

Key words: state, politics, government, society, youth, politics, law, social, economic, organization,

Жаштар – бул коомдук процесстердин өтө мобилдүү кыймылдаткычы. Өлкөнүн стабилдүүлүгүндө жана өнүгүшүндө анын эбегейсиз ролун түшүнүп, мамлекет ага өзгөчө көңүл бурат. 2010-жылдагы окуялардан кийин Эмгек, Жаштар жана Миграция министрлиги түзүлүп, анын маанилүү маселелеринин бири мамлекеттик жаштар саясатын иштеп чыгуу болгон. Өсүп келе жаткан муундун кызыкчылыгы үчүн мыйзам чыгаруу базасы акырындап өнүгө баштады жана жаштар уюмдары менен кызматташуу активдешүүдө. Жаштардын коомдук иштерге катышуу мүмкүнчүлүктөрү көрсөтүлдү.

Жаштар – адамдардын жалпылыгынын бир формасы, демографиялык, аймактык, экономикалык жана маданий жактан жалпылыктар мүнөздүү. Алардын ич ара жалпы окшоштуктарды камтып турган элементтери болот.

Эгемендүүлүктү алган жылдардан баштап кыргыз жаштарынын арасынан көз карандысыз, экономикалык жактан өнүккөн мамлекетти курууга далааттанган жаштардын саны арбындаган. Октябренок, пионер, комсомол уюмдарынын тарбиялырын алган жаштар “Ак-шумкар”, “Кел-кел”, “Жаш Кыргызстан”, “Ыссык-Көл жаштары” жана көптөгөн өзүнө курамы жаштардан турган жаштар уюмдары негизделе баштаган. Ал уюмдар өз максаттарны, көз караштарына топ келген уставдарын, иш-чараларын иштеп чыгуу менен келечекте эгемендүү коом деген түшүнүккө топ келген кыргызстандык коомду курууну көздөшкөн. Бирок тилекке каршы, мамлекеттик денгэлде бирдиктүү багыттоочу жаштар саясаты болбогондуктан, узак мезгил өтпөстөн алардын көпчүлүгү, дээрлик баардыгы десек деле жанылышпайбыз таркап кеткен. Алар, жаңы пайда болгон учурдан баштап, калыптануунун жана өнүгүүнүн ар кандай баскычтарынан өтүп, коомдук өнүгүүнүн фактору катары жаштар саясатынын калыптанышы түздөн түз себеп болду десек болот. Алар, өзүнөн өзү өнүгүп, кайра түзүүлөрдү башынан өткөрүп, жаңы сапаттык өзгөрүүлөргө жана шарттарга жетишти десек да болот.

Ошондуктан, Өкмөт тарабынан Мамлекеттик жаштар саясатынын калыптанышы мезгил талабы ылайык эн алгач ирет 2009-жылдын 31-июлу № 256 Кыргыз Республикасынын “Мамлекеттик жаштар саясатынын негиздери жөнүндө мыйзамы кабыл алынган [1, 35-б.].

Бул мыйзамдын кабыл алынышы менен өлкөбүздөгү жаштарга багытталган «жаштар саясатынын өсүп келе жаңы муундарга төрөлгөнүнөн тартып 35 жашка чейин жаштарды, жаш үй-бүлөнү колдоо, социалдык камсыздандыруу, эмгек менен камсыз

кылуу, турак-жай, алардын бош убактыларын, милдеттүү аскердик кызмат өтө жана жаштардын кыйла көп чараларды өз кучагына камтыган, Жаштар саясатын иш жусуно ашырууда борбордук атайындаштырылган мамлекеттик жана жергиликтүү мекемелерди, комитеттерди, жаштардын иштери боюнча министрликти комиссиялары жаштарды социалдаштырууга байланыштуу башка структуралар менен бирдикте жаштардын көйгөйлүү маселелерине тийиштүү, б.а. жумушсуздук, өспүрүмдөрдүн арасындагы кылмышкерлик, жаш үй-бүлөнүн социалдык жактан корголбогандугу ж.б.у.с. көйгөйлөрдү чечүү милдеттери коюлган. Учурдагы реалдуулукка жараша жаштар саясатынын субъекттеринин төмөнкү түрлөрүн аныктап алуу зарыл.

Биринчиден: өз компетенциясынын алкагында мамлекеттик жаштар саясатын түптөөнү жана жүзөгө ашырууну камсыз кылган мамлекеттик органдар; тармактык саясатты жүзөгө ашырган жана “жаштарга” таасирин тийгизген мамлекеттик органдар; аймактык мамлекеттик башкаруу органдары; жергиликтүү өзүн-өзү башкаруу органдары.

Экинчиден: бул, Кыргызстандын жаштарынын өзүнчө уюшулуусунун кайсыл болбосун формасына карабастан, б.а. жаш уюмдар - өкмөттүк эмес уюмдар, коомдук уюмдар, ишканалар, партиялар, бирикмелер, форумдар, кыймылдар жана башка колдонуудагы мыйзамдар тарабынан туюу салынбагандар кирет.

Үчүнчүдөн: саясий партиялар; өкмөттүк эмес уюмдар; таасир этүүнүн чет өлкө борборлору жана алардын өлкөдөгү өкүлчүлүктөрү; диний уюмдар; коммерциялык уюмдар; чет өлкөнүн жогорку окуу жайлары; жалпыга маалымдоо каражаттары, жалпысынан, аталган субъектилер, жаштар саясатын толук кандуу иш жүзүнө ашырууга салым кошушу зарыл.

Ушул тапта жаштар саясатына бирдиктүү тиешеси бар мыйзамдык актыларга токтолсок, аларга 2009-жылдын 31-июлу №256 Мамлекеттик жаштар саясатынын негиздери жөнүндө мыйзам, Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн 2014-жылдын 16-октябрында №601 “Мамлекеттик жаштар саясатынын негиздери жөнүндө” мыйзамдын долбоору, ошондой эле 2017-жылдын 10-августунда №471 “Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн “2017-2020-жылдарга жаштар саясатын өнүктүрүү” программасын бекитүү жөнүндө укуктук ченемдерге кайрылсак, “жаш жарандар, б.а. жаштар 14 жаштан 28 жашка чейинки жарандыгы бара же жок адамдар эсептелинет. Ошондой эле, “жаш үй-бүлө” түшүнүгү кенири чагылдырылган, ал болсо жубайлардын экөө тең же алардын бири 28 жашка чыга элек үй-бүлөлүк байланыштардын же

никенин натыйжасында белгиленген өз ара укуктар жана милдеттер менен байланышкан жаш жарандардын тобу" [2]. Мыйзамда ошондой эле "жаш адистер" категориясы каралган - алардын адистиги боюнча үч жылдан кем эмес иштеген 28 жашка чейинки курактагылар камтылат. Өзгөчө жана "таланттуу жаштар" категориясына "улуу чыгармачыл", интеллектуалдык жана маданий потенциал экендигине баса баа берилген.

Жаштар коомдогу социалдык структуранын өзгөрүүсүн чагылдыруучу категория. Ошол эле учурда калктын белгилүү бир социалдык топторду өзүнө камтыйт, мисалга алсак, укуктук ченемдерге таянсак жаш топтордун өзгөчөлүгү жана айырмачылыгына дагы көңүл бурулган. Жаш топтор бул жаштар уюмдары, алардын саны 75% дан кем эмес,

Мамлекеттик жаштар саясатынын негиздери жөнүндө мамлекеттик 2 беренесинде жаштар саясаты - жаштардын турмушта ийгиликтүү өз ордун табуусу, алардын дараметин мамлекеттин кызыкчылыктарында өнүктүрүү үчүн укуктук, экономикалык, социалдык, уюштуруучулук шарттарды түзүүгө багытталуучу, мамлекеттик органдар жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары жүзөгө ашыруучу чаралардын системасы болгондуктан жаштар уюмдары жаш жарандардын өнүгүшүнө, өз жолун табуусуна, укуктарын жана кызыкчылыктарын коргоого, ошондой эле рухий жана башка керектөөлөрүн канааттандырууга багытталган. Өзгөчө коомдук пайдалуу эмгекке тартылбаган, өздөрүндө болгон мүмкүнчүлүктөрдү жумуш иштөө, билимин жогорулатууга көмөктөшүшү зарылдыгы.

Жогоруда белгиленген мыйзамдын 4-беренесинде Мамлекеттик жаштар саясатынын максаттары аныкталган. Анда, "жаштарда өлкөнүн туруктуу жанычыл өнүгүшүн, аймактык бүтүмдүгүн жана Кыргызстан элинин маданий иденттүүлүгүн камсыз кылуучу активдүү жарандык позицияны жана баалуулук багыттарын калыптандыруу"[3] деп жазылган. Бирок, активдүү жарандык позицияны жаштардын "турмуштук оор кырдаалга" туш болгон жаштар, майыптыгынан улам өзүлөрү жөнүндө кам көрө албаган жаштар, камкорчусу жок же камкордугундагы жакын туугандары болгон жаштар, түрмөлөрдө жазасын өтөп бүткөндөн кийин социалдык адаптациялоого мүмкүнчүлүгү жок жаштар кантип активдүү коомдук иштерге катыша алат деген көйгөйлүү суроо чечмеленбей калган. Бул жаштардын категориясынын активдүү позициясын калыптандыруу үчүн Өкмөт тарабынан шарттардын жоктугу коомчулукта көптөгөн көйгөйлүү маселелерди жаратууда.

Эгерде, биз, жаштар-социалдык топ катары карасак, мамлекеттин, өлкөнүн калкы, тарыхый өзгөрүүдөгү белгилүү бир өлкөнүн же мезгилдин прогрессивдүү, революциячыл өнүгүү маселесин чечүүгө объективдүү абалы боюнча биргелешип, ачык катышууга жөндөмдүүлүгү бар, таптарды, катмарларды өз ичине камтыган адамдардын калын катмары.

Жаштар – коомдун чоң жана кичине социалдык топтордун жыйындысы, коомдук өндүрүштүн жана ишмердүүлүктүн негизги күчү, тарыхтын негизги субъектиси. Ушул өнүгүшү алынып, Кыргыз Республикасынын мамлекеттик жаштар саясатын 2010-жылга чейин өнүктүрүүнүн концепциясында "мамлекеттик жаштар саясаты мамлекеттин иш-аракетине айланып, инсанды өзүн-өзү ишке ашыруу үчүн укуктук, экономикалык, уюштуруучулук жана башка шарттарды жана кепилдиктерди түзүүгө тийиш экендиги аныкталган, бул болсо жалпысынан, жаш адамдын жана жаштардын коомдук уюмдарынын, кыймылдарынын жана демилгелеринин өнүгүшүнө түрткү болгон.

Концепцияга ылайык, мамлекеттик ишмердүүлүктүн негизги артыкчылыктарына токтоло кетсек, жаштарга руханий, адеп-ахлактык, жарандык жана патриоттук тарбия берүү [4, 12-б.]. Тарбия менен түздөн түз байланышкан мамлекеттик, жекелик же коомдук маданият, спорт мекемелерине үзгүлтүксүз мамлекеттик колдоо көрсөтүү. Ал мекемелер менен алардын ден-соолугун коргоо жана сергек жашоону кенири жайылтуу, маданият, эс алуу, илимий-техникалык жана көркөм чыгармачылыкты өнүктүрүү жаатында мекемелерге керектүү болгон зарыл нерсе-заттар менен камсыздоо максатында каражаттардын бөлүнүшү, ал мекемелерде эмгектенген адистер менен бирге да камсыздалынышы абзел.

Ал эми 2017-жылдын 10-августу №471 Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн "2017-2020-жылдарга жаштар саясатын өнүктүрүү" программасын бекитүү жөнүндө токтомунда Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн "2017-2020-жылдарга жаштар саясатын өнүктүрүү" программасын ишке ашыруу боюнча иш-чаралар планы бекитилген. Иш-чаранын негизги максаты жаштардын потенциалын чыңдоо жана натыйжалуу институттарды түзүү болгон. Өзгөчө социалдык институттар коомубуздагы жумушсуздуктун, кедейчиликтин айынан өтө аярлуу катмарлардын санына кошулган жаштардын, айрыкча, турмуштук оор кырдаалга туш болгон жаш жарандарды коомдоштуруу, колдоо милдеттери турган. Мамлекет гана эмес, коом, үй-бүлө тарабынан көзөмөлсүз калган балдарды жана жаштарды толук социалдаштырууну камсыз кыла турган адистештирилген мекемелердин тармагын

өнүктүрүү, жайылтуу чаралары камтылгандыгына карабастан, айрыкча, интернаттар, балдар үйлөрү, балдар реабилитациялык борборлор такыр эле каржылоосуз калгандыгы жаштар саясатынын кандай деңгээлде иш жүзүнө ашкандыгын чагылдырат.

Ошентип, жаштар саясаты тармагында жаштардын ишкердигин, жашоо шартын чагылдырган, өз алдынча коомдо негиздүү орун алган жаштардын бирдиктүү уюму болгондо гана, мамлекет жаштардын реалдуу саясаттын камсыз кылуучу иш чараларды иштеп чыгуу менен алардын толук кандуу аткарылышын камсыздайт алат. Ал, бирдиктүү жаштар уюмунун негизинде гана мамлекет, бардык көп катмарлуу жаштардын кызыкчылыктарын макулдашуу жана эске алуу менен бардыгы үчүн жалпы аракет кылуу чөйрөсүн жана жалпы эрежелерин координациялоого жана белгилөөгө милдеттенет. Жаштар саясатынын ролу дал ушунда камтылган – бул, мамлекеттин коп-ромисс искусствосу, сүйлөшө билүү жөндөмдүүлүгү, жалпы эрежелерди жана аракет кылуу ченемдерин түзө билүү жөндөмдүүлүгү десек болот [5].

Мамлекеттик жаштар саясаты жаштардын мамлекеттик жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары менен өз ара мамилелерин багыттоодо максаттуу каржылоону колдоого алышы абзел. Анын негизинде, жаштардын көйгөйлөрүн чечүү максатында мамлекеттик программаларды кабыл алышына өбөлгө болот. Ошондо гана кыргызстандык коомдо жаштардын турмушта өз ордун табуусу, коомдун социалдык-экономикалык, саясий жана маданий турмушуна тартуу менен коомдук пайдалуу демилгелерге үндөй алат. Буга мисал катары, улуу муун айткандай, тарыхыбызда болгон “Целина”, “БAM” ж.б. айтсак, жалан жаштардын демилгелери менен иш жүзүнө ашкандыгы маалым. Негизинен, кыргызстандык коомдогу жаштардын негизги мүүдөөлөрүн аныктоо үчүн ар кыл чет өлкөлүк уюмдардын жүргүзүлгөн мониторингдер, биздин жаштардын абалдары жылдан жылга эч өзгөрүүсүз калуусун байкоого болот.

Бирок буга чейин 2017-жылдын 18-июлунда, Кыргыз Республикасынын Премьер-министринин буйругу менен, Жаштар иштери боюнча кеңеш уюштурулган [6]. Ошентип, мамлекеттик жаштар саясатынын артыкчылыгы баса белгилегенге аракеттерди, иш чараларды көрүүгө аракеттерди кылууда, тилекке каршы алар өз милдеттерин иш жүзүндө толук кандуу ашыра алышпай жаткандыгы өкүнүчтүү болууда.

Анын негизги себептеринин бири болуп белги-

ленген мыйзамдын 4 беренесинин 1 пунктунда жаштар саясатынын милдеттеринин негизгиси «жаштарды социалдашуу үчүн шарттарды түзүү» деп аныкталгандыгына карабастан, социалдык-экономикалык шарттарды түзө албагандыгында болуп жатат. Ар бир жаш атуулдун коомдогу социалдашуусун талдоодо мамлекетибиздеги социалдык институттардын орду жана ролу өтө маанилүү. Социалдашуу социалдык институттарсыз мүмкүн эмес. Анткени, социалдык институттар адамдардын ишмердүүлүгүнүн түрдүү чөйрөлөрүн, социалдык ролдор жана социалдык статустар системасын уюштуруу менен бирге коомдо калыптанып калган социалдык эрежелердин, принциптердин нормалардын, ар бир жаш муундун өкүлү тарабынан өздөштүрүшүнө түздөн-түз таасирин тийгизет. Социалдык институттар жалпысынан социалдык мамилелерди жана жүрүш-туруш системасын уюштуруучу социалдык ролдор системасын, социалдык нормалардын кабылдоосун тескешет. Жалпысынан, коомдун өнүгүшүнө жараша социалдык институттар системасы татаалдашат, жиктелет. Коом мүчөлөрүнүн ж.б. институттар социалдык организмдин жашоосун шарттап турган системаны түзүп жаштарга өз таасирин тийгизет.

Ал эми, жалпысынан алсак, Кыргызстанда жаштар саясаты жаштарды жана жаш муундарды адеп-ахлактык, патриоттук, руханий тарбиялоого байланыштуу орчундуу маселелерди, ошондой эле азыркы жаштардын саламаттыкты сактоо, спорт, илим жана маданият маселелерин чечүүгө багытталса, жаштардын мүдөөсүн алган жумушсуздук, кедейчилик дагы эле чечилбей калууда.

Адабияттар:

1. Карыбаев О. Жаштардын көйгөйүн ким чечет. - Б., 2018.- 165-б.
2. «Мамлекеттик жаштар саясатынын негиздери жөнүндө» Кыргыз Республикасынын мыйзамы. // Эркин Тоо, 2009, 14-август, №72 (1883), 16-17-18-беттер.
3. «Жаштар саясатынын 2015-жылга чейинки мамлекеттик стратегиясы жөнүндө» Кыргыз Республикасынын токтому. // Эркин Тоо, 2012, 25-сентябрь, №86.
4. Карымшакова Н. Жаштар социалдык топ катары: абалы жана келечеги. - Б., 2018. - 144-б.
5. Исаев К.И., Сыргабаев С.Б. Государственная молодежная политика: хроники потерянного поколения / Журнал «Наука и новые технологии», №2. - Бишкек, 2011.
6. 2017-жылдын 10-августу №471 Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн “2017-2020-жылдарга жаштар саясатын өнүктүрүү” программасын бекитүү жөнүндө токтому.